

ΙΣΤΟΡΙΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.1.1. 1-ζ, 2-στ, 3-α, 4-γ, 5-δ, 6-ε

A.1.2. α. Εκλεκτικοί :

σελ.79 : Οι Εκλεκτικοί ... σταθερές κυβερνήσεις.

β. Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος :

σελ.40 : Τα οικονομικά του ελληνικού κράτους ... 30.000.000 δραχμές.

γ. Υπηρεσία Παλινοστήσεως και Περιθάψεως :

σελ.145 : Οι συνθήκες που βρήκαν στην πατρίδα τους ... δρομο της προσφυγιάς.

δ. Φεντερασιόν :

σελ.48 : Η κατάσταση (στο εργατικό κίνημα) κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων ... εργατικής ιδεολογίας στη χώρα.

A.2.1. σελ. 155 : Η ελληνική κυβέρνηση διέθεσε στην Ε.Α.Π. ... του Υπουργείου Προνοίας και Αντιλήψεως.

A.2.2. σελ. 163 : Στις 10 Ιουνίου 1930 υπογράφηκε ... στο έδαφος του άλλου κράτους.

B1. Το πρώτο ερώτημα, σχετικά με τον ρόλο της Μεγάλης Ιδέας στην πολιτική και την οικονομία, κατά τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας της Ελλάδας, αναφέρεται στο σχολικό βιβλίο, στις σελ. 17-18 : Στο μεταξύ η πρόοδος του εκτός συνόρων ελληνισμού ... έρμια των εθνικών κρίσεων.

Το δεύτερο ερώτημα, δηλ. οι επιλογές του «βενιζελισμού» αναφορικά με τις εθνικές επιδιώξεις και τον εκσυγχρονισμό του κράτους, καλύπτεται από τα εξής χωρία του σχολικού βιβλίου :

Σελ. 50 : Στην περίοδο 1910 – 1922, κατά την οποία η Ελλάδα ... παραγωγικών δυνάμεων του έθνους.

Σελ. 50 : Ο Βενιζέλος δεν ήταν μόνος ... αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες. [Η συσπείρωση της αστικής τάξης στο πλευρό του Βενιζέλου με σκοπό τη δημιουργία ενός ισχυρού εθνικού κέντρου, μιας περιφερειακής δύναμης ικανής να παρεμβαίνει και να προστατεύει τα συμφέροντα των πολιτών της. Ειδικά στο δεύτερο αυτό χωρίο, γίνεται σαφής συσχετισμός της Μεγάλης Ιδέας με τον «βενιζελισμό» και την αστική τάξη, μια και η συγκεκριμένη εθνική ιδεολογία αποτέλεσε, μαζί με τον εκσυγχρονισμό του κράτους, το έρεισμα για τη διεκδίκηση της Μεγάλης Ελλάδας].

Σελ. 91 : Οι εκσυγχρονιστές συσπειρώθηκαν γύρω από το πρόσωπο ... από μέλη της Εθνοσυνέλευσης.

[Συμπληρωματικά είναι δυνατόν να αναφερθούν οι επιπτώσεις της Μεγάλης Ιδέας στο εργατικό κίνημα και ειδικότερα στη διάδοση ιδεών με κοινωνικό και ταξικό περιεχόμενο. (σελ. 48)].

Όσον αφορά τα κείμενα των πηγών, πρέπει να ληφθούν υπόψη και να σχολιαστούν τα εξής :

Στο πρώτο κείμενο γίνεται αναφορά στην **καθολική** ισχύ και απήχηση που είχε η Μεγάλη Ιδέα στον ελληνικό πληθυσμό. Επισημαίνεται ότι λειτουργούσε **κατευναστικά** στις διάφορες κοινωνικο-πολιτικο-οικονομικές αντιθέσεις, **αποπροσανατόλιζε** τον ελληνικό λαό από τα καθημερινά προβλήματα, **αποσκοπούσε** στην επίλυση του συνόλου των προβλημάτων του ελληνικού κράτους και όχι απλά και μόνο στην διευθέτηση του αλυτρωτικού προβλήματος της Ελλάδας.

Στο δεύτερο κείμενο γίνεται σύνδεση του «βενιζελισμού» με την ιδέα της εθνικής ολοκλήρωσης, και μάλιστα η πολιτική του κόμματος των Φιλελευθέρων χαρακτηρίζεται συνεπής και διορατική εδραζόμενη στη βάση της *real politik* και τροφοδοτούμενη από την ιδέα του 'έθνους' με στόχο την ενσωμάτωση του εκτός συνόρων ελληνισμού και τη σύνδεσή τους με το ελεύθερο ελληνικό κράτος.

Στο τρίτο κείμενο ο Βενιζέλος, στην αγόρευσή του στη Βουλή των Ελλήνων το 1915, επισημαίνει την αναγκαιότητα της επέκτασης της Ελλάδας και της ενσωμάτωσης όλων των περιοχών «εντός των οποίων έδρασε ο ελληνισμός». Δεν αντιμετωπίζει τη «Μεγάλη Ιδέα» ως συναισθηματική – ψυχολογική υπόθεση του Ελληνισμού, όπως τουλάχιστον είχε διαμορφωθεί στις πρώτες δεκαετίες μετά την Επανάσταση του 1821. Για τον Βενιζέλο, η «Μεγάλη Ιδέα» είναι το **ελατήριο**, η θεωρητική και ιδεολογική πλατφόρμα, πάνω στη οποία θα βασιστεί μια οικονομικά ισχυρή Ελλάδα.

Βασικό επιχείρημα του πολιτικού είναι ότι η αύξηση των συνόρων και η προσθήκη νέων εδαφών και πληθυσμού θα δώσει ισχυρή ώθηση στην ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας [πιθανόν απαιτείται μια περιληπτική αναφορά και στις περιοριστικές συνθήκες που επικρατούσαν στον χώρο της βιομηχανίας, ειδικά μάλιστα στην ασφυκτικά περιορισμένη – εδαφικά και πληθυσμιακά – βάση της οικονομικής εξάπλωσης, και την χρόνια έλλειψη εργατικών χεριών (σελ. 32-33)]. Παράλληλα, επισημαίνει ότι η οικονομική ισχυροποίηση της Ελλάδας, η οποία βέβαια θα προκύψει από την πραγμάτωση της Μεγάλης Ιδέας, θα καταστήσει το ελληνικό κράτος υπολογίσιμη δύναμη που θα εμπνέει εμπιστοσύνη στις διεθνείς αγορές χρήματος και πιστώσεων με άμεσο αποτέλεσμα τη διαπραγματευτική δύναμη – από θέση ισχύος πλέον – σε οικονομικές [και διπλωματικές] συμβάσεις και συμφωνίες με άλλα κράτη. **Σε συνέχεια των συγκεκριμένων απόψεων είναι θεμιτό να αναφερθεί η πρόθεση των Φιλελευθέρων να εξέλθουν στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, επειδή προσδοκούσαν ότι με αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα θα είχε εδαφικά οφέλη (βλ. σελ. 96 και 98 του σχολικού βιβλίου).**

Το τελευταίο παράθεμα επιβεβαιώνει την προηγούμενη θέση και διευκρινίζει την ιδεολογική μετατόπιση, που πραγματοποιείται υπό το πρίσμα του «βενιζελισμού» στο περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας». Ο «μαρμαρωμένος βασιλιάς» και εκφράσεις του τύπου «να πάρουμε την κόκκινη μηλιά» ανήκουν πλέον στο παρελθόν και στους νοσταλγούς της ανασύστασης της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Στις αρχές του 20ού αιώνα ο πραγματισμός υπαγορεύει στην ανερχόμενη αστική τάξη την αξιοποίηση της «Μεγάλης Ιδέας» ως το θελκτικό περιτύλιγμα για την οικονομική ενδυνάμωση του κράτους και την κυριαρχία του στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου. Η φράση μάλιστα του παραθέματος, ότι η Ελλάδα πρέπει να «παύσει να είναι ψωροκάστανα», αποδεικνύει τις διαθέσεις της πολιτικής ηγεσίας και της αστικής τάξης που συσπειρώθηκε στο πλευρό του Βενιζέλου για πολιτική και οικονομική κυριαρχία, επηρεασμό των εξελίξεων στην Εγγύς Ανατολή και διεύρυνση των διεθνών προοπτικών της χώρας.

B2. Σχετικά με το πρόγραμμα και τις αντιλήψεις του Χαρίλαου Τρικούπη και του Θεόδωρου Δηλιγιάννη για την οργάνωση και τη λειτουργία του κράτους στο σχολικό βιβλίο γίνεται εκτενέστατη αναφορά στα εξής χωρία :

σελ. 82 : Το διάστημα μεταξύ του 1875 ... Χαρίλαος Τρικούπης.

σελ. 83 : Οι αντίθετοι με την πολιτική του Τρικούπη ... παραδοσιακές παραγωγικές δραστηριότητες.

[Προαιρετικά, όσον αφορά τις πολιτικές πεποιθήσεις του Τρικούπη, είναι δυνατόν να γίνει περιληπτική αναφορά στη συμβολή του στην ψήφιση της «αρχής της δεδηλωμένης» (σελ. 80-81). Επίσης, σχετικά με την οργάνωση και τη λειτουργία του κράτους, σε επέκταση της αναφοράς στο πρόγραμμά του, που αναφέρεται στην βελτίωση της άμυνας και της υποδομής, κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας είναι δυνατόν, προαιρετικά, να γίνει περιληπτική καταγραφή της ώθησης που έδωσαν οι πρώτες κυβερνήσεις του Τρικούπη 1882-1892 στην κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου της χώρας (σελ. 36-37)].

Όσον αφορά τα κείμενα των πηγών, πρέπει να ληφθούν υπόψη και να σχολιαστούν τα εξής :

Το πρώτο κείμενο αναφέρεται στην άμεση αντίθεση των δύο πολιτικών στο θέμα του εκσυγχρονισμού της χώρας και συνακόλουθα της «Μεγάλης Ιδέας». Η διαφορετική στάση Τρικούπη και Δηλιγιάννη εξηγείται και με άξονα την κοινωνική τους καταγωγή, θέση και προσλαμβάνουσες παραστάσεις. Ο Τρικούπης που έζησε μεγάλο μέρος της ζωής του στο εξωτερικό (Λονδίνο) χαρακτηρίζεται δυτικόφιλος, έκφραση που ισοδυναμεί με το εκσυγχρονιστής – μεταρρυθμιστής – καινοτόμος. Χωρίς να απορρίπτει την επιδίωξη της «Μεγάλης Ιδέας», θεωρεί απαραίτητη και συνάμα ρεαλιστική προϋπόθεση την οικονομική και πολιτική ανάπτυξη της χώρας. Αντίθετα, ο Δηλιγιάννης, καταγόμενος από επιφανή οικογένεια της Πελοποννήσου, έχει το πολιτικό σύνδρομο του παλαιοκομματισμού και με δημοκοπική διάθεση βασίζεται πολιτικά στην εκμετάλλευση της ευαισθησίας του ελληνικού λαού για την «Μεγάλη Ιδέα» και την απελευθέρωση των αλυτρώτων, χωρίς όμως αντιλαμβάνεται ότι αυτή η εξωτερική πολιτική πρέπει αναγκαστικά να στηρίζεται σε κράτος ισχυρό πολιτικά και εύρωστο οικονομικά.

Το δεύτερο παράθεμα αναφέρεται, προφανώς, στο πολιτικό κλίμα και την ατμόσφαιρα, η οποία δημιουργήθηκε μετά από μια εκλογική επικράτηση του δηλιγιαννικού κόμματος. Η αναγγελία των προγραμματικών δηλώσεων του νέου πρωθυπουργού στη Βουλή προκάλεσε την οργή και την θυμηδία των πολιτικών του αντιπάλων. Τα επικριτικά τους σχόλια αναφέρονται στην τάση που είχε ο Δηλιγιάννης να προβάλλει, με χαρακτηριστική επιπολαιότητα και κυνισμό, ως αρχές του και επιδιώξεις του τα **αντίθετα** από εκείνα, που προωθούσε η αντίπαλη πολιτική παράταξη του Τρικούπη. Ειδικότερα στο κείμενο αναφέρονται οι προθέσεις του Δηλιγιάννη να «*καταστρέψη εν διαστήματι ολίγων μηνών ό,τι ανιδρύθη δια τόσων κόπων εν διαστήματι μιας τετραετίας*».

Προφανώς γίνεται λόγος για την αναστολή και παραπομπή ad calendas του συνόλου του εκσυγχρονιστικού προγράμματος του Τρικούπη. Η αντίπολιτευση, επιπλέον, διαμαρτύρεται για τη βούληση του δηλιγιαννικού κόμματος να αναιρέσει το νομοθετικό έργο της προηγούμενης Βουλής. Πιθανότατα πρόκειται για την υπόσχεση του Δηλιγιάννη να καταργήσει τους νόμους του Τρικούπη, που καθόριζαν τον εξορθολογισμό της διοίκησης και εξάλειψαν το νοσηρό φαινόμενο της ευνοιοκρατίας, την οποία ο Δηλιγιάννης είχε ως βασικό πολιτικό του σύνθημα με την παροχή ευκαιριών στους προστατευόμενους του για την κατάληψη δημοσίων θέσεων. Αυτή η μικροπολιτική του Δηλιγιάννη καταδικάζεται στο κείμενο και καταγγέλλεται ως παράγοντας που ζημιώνει το δημόσιο συμφέρον, καθώς προάγει και εξυπηρετεί μόνο τις κομματικές σκοπιμότητες και επιδιώξεις.

Αυτή η «πολιτική της περισυλλογής», δηλαδή η συντηρητική - ανατολιζούσα – οικονομική του πολιτική έθιγε σαφώς τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας, την καθήλωνε σε ανατολικά πρότυπα υπο – ανάπτυξης και αναιρούσε ατυχώς για τον υπερασπιστή της «Μεγάλης Ιδέας» τις βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξή της. Η κατάργηση και θυσία των δαπανών για τη βελτίωση της άμυνας και της υποδομής που εξυπηρετούσαν «*κατ' εξοχήν εθνικούς σκοπούς*» στο βωμό της ευνοιοκρατίας και της υπέρ των ημετέρων παροχολογίας, αποτελεί μείζον πολιτικό ολίσθημα του Δηλιγιάννη, καθώς υπέσκαπτε τις θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις στον πολιτικό βίο και την οικονομία, που επιχειρούσε κατά την προηγούμενη τριετία ο κορυφαίος εκσυγχρονιστής πολιτικός του 19^{ου} αιώνα, Χαρίλαος Τρικούπης. **[Πρέπει, λοιπόν, να επιστημανθεί η φαινομενική αντινομία που υπάρχει ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη πηγή, καθώς η μεν πρώτη αναφέρεται στην προώθηση της «Μεγάλης Ιδέας» από τον Δηλιγιάννη, ενώ η δεύτερη καταγράφει τις πρακτικές του Δηλιγιάννη, που αναιρούσαν κατ' ουσίαν την πολιτική του μεγαλοϊδεατισμού, δηλ. την διακοπή των εξοπλισμών που θα μπορούσαν να επιφέρουν την πραγμάτωση της Μεγάλης Ελλάδας. Αυτή η αντινομία εξηγείται από τη φιλολαϊκή και δημαγωγική πολιτική του Δηλιγιάννη που πρόσφερε στον λαό το κίβδηλο και ανεργμάτιστο όραμα μιας Μεγάλης Ιδέας, χωρίς όμως να καταβάλλει ουσιαστική προσπάθεια ή να διαθέτει πρόγραμμα και να ενδιαφέρεται συστηματικά για την επιτυχία της].**